

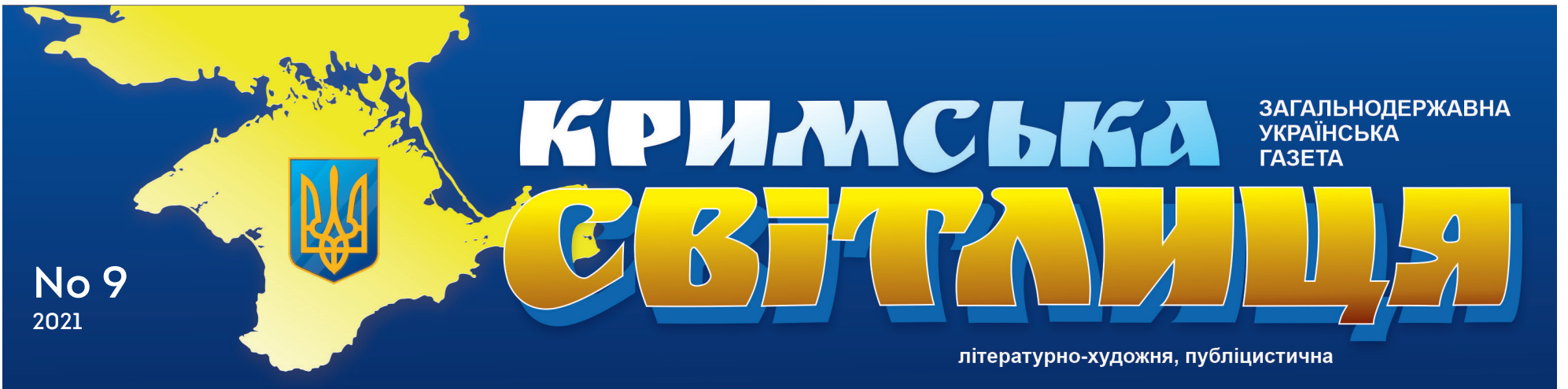
«ЗОЛОТЕ КІЛЬЦЕ БОСПОРСЬКОГО ЦАРСТВА»: ІСТОРІЯ НА СЛУЖБІ ПРОПАГАНДИ

→ 5

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС КРИМУ. РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ ТА РОСІЙСЬКА ОКУПАЦІЯ

→ 7

ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВЛАДИ У ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Тема формування державної політики щодо тимчасово окупованих територій України, напевно, одна з найгостріших у сучасному українському суспільстві. Здавалося б, чим довше триває збройний конфлікт з Росією, тим більш зрозуміло та передбачувано має бути поведінка органів державної влади щодо постраждалих у зв'язку з конфліктом, щодо держави-агресора та її органів на окупованих територіях. Проте кожен день приносить усе більше і більше невпевненості суспільству в діях Президента України та уряду. Не додають оптимізму й необдумані, передчасні, помилкові та часто контраверсійні заяви народних депутатів України та членів уряду. Невпевненість породжує страх і тривогу за майбутнє, що викликає ще більшу недовіру до дій та заяв представників державної влади. Проте і мовчаня загострює цей біль.

Сергій МОКРЕНЮК,
ГО «Євромайдан-Крим»
Дарина ПІДГОРНА,
ГО «Регіональний центр прав людини»

Наважимося припустити, що однією з причин такої ситуації є відсутність системної діяльності органів державної

влади та занадто велика заполітизованість процесу формування державної політики щодо тимчасово окупованих територій України.

Пропонуємо подивитися на таку проблему діяльності держави, як формування державної політики щодо тимчасово окупованих територій України та її мешканців з точки зору практичних та законодавчих кроків.

Почнемо з простої істини, яку вивчають на перших курсах юридичних університетів: державна політика – це діяльність органів державної влади, що спрямована на вирішення суспільних проблем, досягнення соціально корисного результату. Формування та реалізація державної політики – це безперервний процес, який характеризується декількома послідовними етапами: аналіз становища/ситуації/сфери (збір даних, вивчення наявних про-

блем, виявлення їхніх причин, прогнозування розвитку ситуації), напрацювання проєктів рішень (формування проєктів законів, постанов уряду, державних програм тощо), ухвалення рішень, впровадження рішень (реалізації політики), моніторинг і оцінка наслідків ухвалених та імплементованих рішень.

Дозволимо собі сформулювати тезу, що органами державної влади України вже здійснено багато правильних кроків щодо організації системної діяльності стосовно тимчасово окупованих територій України, ухвалено низку нормативно-правових актів, що закріплюють базові норми для формування та реалізації політики щодо АР Крим та м. Севастополя, проте велика кількість з них залишається не імплементованими.

Законом України від 21 червня 2018 року № 2469 «Про на-

ціональну безпеку України» визначено, що національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз.

Щодо «національних інтересів», то закон дає чітке розуміння того, що для України – це життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян.

Аналізуючи зв'язок стану усвідомлення в нашому суспільстві так званої «проблеми окупованих територій» та її нормативного врегулювання, виникають питання, відповіді на які розкривають суть гостроти сприй-

няття суспільством дій/бездіяльності органів державної влади України, зокрема:

– Чи маємо ми сьогодні в суспільстві більш-менш узгоджені відповіді на запитання в контексті окупованих територій?

– Які інтереси людини, суспільства і держави є важливими, коли ми говоримо про окуповані території?

– Що таке інтереси людини на окупованих територіях?

– Що таке інтереси суспільства на окупованих територіях?

– Що таке інтереси держави на окупованих територіях?

На жаль, ці категорії не є достатньо визначеними в українському суспільстві. Ба більше, ці теми навіть не проговорені всередині громадянського суспільства, повною мірою не пережиті, не усвідомлені.

→ 2

ЯК ЦЕ БУЛО...

ВІДНОСИНИ ДЕНІКІНСЬКОГО РЕЖИМУ З КРИМСЬКИМИ ТАТАРАМИ

→ 8

ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВЛАДИ У ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

→ 1

НАГОЛОС

ГОЛОВНІ ЗАВДАННЯ

Законом України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» № 2268, який був ухвалений Верховною Радою України 18 січня 2018 року і який так само визначає правовий статус тимчасово окупованих Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та правовий режим на них, окреслено, що основними напрямками захисту прав і свобод цивільного населення на тимчасово окупованих територіях є:

1. Захист основоположних політичних і громадянських прав та свобод людини.

2. Вжиття заходів для звільнення Російською Федерацією, окупаційною адміністрацією Російської Федерації всіх незаконно затриманих, утримуваних громадян України.

3. Сприяння забезпеченню відновлення порушених матеріальних прав.

4. Сприяння забезпеченню соціально-економічних, екологічних та культурних потреб, зокрема, шляхом реалізації заходів, визначених центральним органом виконавчої влади України, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань тимчасово окупованих територій, на виконання відповідних рішень Кабінету Міністрів України.

5. Надання правової та гуманітарної допомоги, зокрема, із залученням міжнародної допомоги, надання медичних та соціальних послуг на підконтрольних Україні територіях.

6. Сприяння підтриманню культурних зв'язків.

7. Забезпечення доступу до навчальних закладів та засобів масової інформації України.

Отже, виходячи з вищевказаного, Українська держава закріпила свої національні інтереси в окремому законі. Саме на цих, згаданих вище, семи пунктах базується логіка української державної політики щодо всіх тимчасово окупованих територій та їхніх мешканців.

Частина четверта статті 6 закону розкриває прикладний зміст цієї логіки: «Кабінет Міністрів України вживає всіх передбачених законодавством України за-

Закон України “Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій і Луганській областях” № 2268-VIII від 18 січня 2018 року

Стаття 6 частина четверта:

Кабінет Міністрів України вживає всіх передбачених законодавством України заходів для захисту прав і свобод людини і громадянина, зокрема:

1

здійснює постійний моніторинг стану дотримання прав і свобод людини і громадянина на тимчасово окупованих територіях України

2

здійснює документування фактів порушення таких прав і свобод на тимчасово окупованих територіях України

3

за результатами (1 та 2) оприлюднює відповідну інформацію

ФОТОГРАФІА – HTTPS://ГОЛОСКИРИМУ.COM.UA

ходів для захисту прав і свобод людини і громадянина».

Безпосередньо в законі (стаття 6) прямо закріплено мінімальне коло обов'язків Кабінету Міністрів України щодо тимчасово окупованих територій України:

1. Здійснення постійного моніторингу стану дотримання прав і свобод людини та громадянина на тимчасово окупованих територіях України.

2. Документування фактів порушення таких прав і свобод.

3. Оприлюднення відповідної інформації за результатами моніторингу та документування.

4. Надання відповідної інформації міжнародним організаціям у сфері захисту прав і свобод людини.

5. Вжиття необхідних заходів для утворення міжвідомчого координаційного органу.

Аналогічну норму містить і Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 року № 1207, частина п'ята статті 5 якого також прямо передбачає: «Кабінет Міністрів України здійснює постійний моніторинг стану дотримання прав і свобод людини і громадянина на тимчасово окупованій території, за результатами якого оприлюднює та надає відповідну інформацію міжнародним організаціям у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина та вживає необхідних заходів».

ні Кабінету Міністрів України ухвалено так званий План організації підготовки проектів актів, необхідних для забезпечення реалізації Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» № 2268-VIII.

У Плані організації підготовки проектів актів, необхідних для забезпечення реалізації вищезазначеного Закону України,

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИКОНАННЯ ЧАСТИНИ ЧЕТВЕРТОЇ СТАТТІ 6 ЗАКОНУ № 2268

21 березня 2018 року на засідан-

мість перелік завдань та перелік державних органів, відповідальних за їх виконання. У контексті нашого дослідження цікавим є перший пункт.

№	Положення акта закону та відповідні завдання, призначені до виконання	Органи, відповідальні за виконання, та структурні підрозділи Секретаріату Кабінету Міністрів	Строк виконання
	<p>Відповідно до ч. 4 ст. 6 Закону:</p> <p>1. Здійснення постійного моніторингу стану дотримання прав і свобод людини і громадянина.</p> <p>2. Документування фактів порушення таких прав і свобод на тимчасово окупованих територіях України.</p> <p>3. Оприлюднення й надання відповідної інформації міжнародним організаціям у сфері захисту прав і свобод людини.</p> <p>4. Вжиття необхідних заходів для створення міжвідомчого координаційного органу з метою узагальнення правової позиції держави у питанні відсічі і стримування збройної агресії РФ та підготовки консолідованої претензії України до РФ щодо реалізації її міжнародно-правової відповідальності за збройну аgresію проти України.</p>	<p>МТОТ (Мінінтеграції – ред.)</p> <p>Мін'юст</p> <p>Мінсоцполітики</p> <p>Міноборони</p> <p>МВС</p> <p>МЗС</p> <p>Мінекономрозвитку</p> <p>Мінфін</p> <p>Держприкордонслужба</p> <p>ДМС</p> <p>СБУ</p> <p>(за згодою та відповідно до компетенції)</p> <p>Департамент з питань безпеки, оборони, діяльності органів юстиції та запобігання корупції</p> <p>Департамент з питань регіональної політики</p> <p>Департамент з питань міжнародного співробітництва та відповідно до компетенції – структурні підрозділи Секретаріату Кабінету Міністрів України</p>	<p>місячний строк з дня набрання чинності Закону № 2268-VIII</p>

СТРАТЕГІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ

Протягом року після ухвалення Закону України № 2266 урядом прийнято два стратегічних документи, що є фундаментом у частині формування державної інформаційної політики щодо тимчасово окупованих територій України.

Розпорядженням від 26.07.2018 р. № 539-р Кабінетом Міністрів України схвалено Стратегію інформаційної реінтеграції Доне-

Протягом року після ухвалення Закону України № 2266 урядом прийнято два стратегічних документи, що є фундаментом у частині формування державної інформаційної політики щодо тимчасово окупованих територій України. Розпорядженням від 26.07.2018 р. № 539-р Кабінетом Міністрів України схвалено Стратегію інформаційної реінтеграції Донецької та Луганської областей, а розпорядженням від 27.12.2018 р. № 1100-р – Стратегію інформаційної реінтеграції Автономної Республіки Крим та м. Севастополя.

цької та Луганської областей, а розпорядженням від 27.12.2018 р. № 1100-р – Стратегію інформаційної реінтеграції Автономної Республіки Крим та м. Севастополя.

Так, у Стратегії визначено цілу низку завдань, виконання яких покладено на державні органи влади України, а саме:

– щорічне планування заходів, що сприятимуть висвітленню питань Автономної Республіки Крим та м. Севастополя і політики України стосовно тимчасово окупованої території України;

– оприлюднення інформації на кримську тематику в Інтернеті, зокрема, створення профільних розділів на офіційних вебсайтах, які присвячені діяльності щодо реалізації політики стосовно ін-

формаційної реінтеграції Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, питанням Автономної Республіки Крим та м. Севастополя;

– визначення посадових осіб, відповідальних за наповнення створених інформаційних ресурсів та взаємодію із засобами масової інформації з кримського питання.

Ці завдання покладено не лише на органи державної влади України, що залучені до реалізації інформаційної політики України щодо тимчасово окупованих територій (а саме: Мінкульт, Мінреінтеграції, МОН, МЗС, Мінсоцполітики, Мін'юст, Мінекології, Мінінфраструктури, МВС, Міноборони, Прокуратура Автономної Республіки Крим, АДПСУ, Міграційна служба тощо), а й на органи місцевого самоврядування.

Розглянемо роль окремих центральних органів державної влади та окремі завдання відповідно до Стратегії інформаційної реінтеграції АР Крим та м. Севастополя.

На Міністерство інформаційної політики України (наразі – Міністерство культури та інформаційної політики, Мінкульт) покладено завдання здійснення постійного моніторингу:

– інформаційного середовища з метою адаптації та оновлення комунікативних заходів;

– загроз національним інтересам і безпеці в інформаційній сфері;

– засобів масової інформації та загальнодоступних ресурсів вітчизняного сегменту інтернету з метою вивчення потреб мешканців тимчасово окупованої території України (Автономної Республіки Крим та м. Севастополя);

– суспільно-політичної, соціально-економічної та гуманітарної ситуації в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь й інформування вітчизняної аудиторії про показники рівня життя населення.

Крім того, варто вказати на той факт, що саме Мінкульт став відповідальним за розроблення проекту плану заходів із реалізації Стратегії та обґрунтування необхідних фінансово-економічних розрахунків, який досі не було прийнято.

Стратегія прямо визначає і фактично дублює норми закону, закріплюючи за Мінреінтеграції обов'язок спільно з іншими уповноваженими органами державної влади:

– проводити моніторинг стану дотримання норм міжнародного гуманітарного права на тимчасово окупованій території України, прав і свобод людини та громадянина;

– здійснювати збір та систематизацію інформації про факти порушення прав грома-

СТРАТЕГІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ ТА М. СЕВАСТОПОЛЬ

дян України, які проживають на тимчасово окупованій території.

Стратегія № 1100-р також закріплює за багатьма органами державної влади завдання з інформування різних аудиторій про ситуацію в окупованому Криму та висвітлення проблем, пов'язаних з його окупацією Російською Федерацією. До таких органів, зокрема, належать МЗС, Мін'юст, МВС, МОН, Мінкульт, Держкіно, Держкомтелерадіо, Український інститут національної пам'яті.

ДУРУЧЕННЯ ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА УКРАЇНИ

Експрем'єр-міністр Олексій Гончарук, усвідомлюючи бездіяльність окремих органів державної влади щодо тимчасово окупованих територій України, продовжуючи логіку, закріплену в законах та стратегіях, 6 грудня 2019 року та 31 січня 2020 року видав доручення, якими, зокрема, зобов'язав:

Міністерство культури та інформаційної політики:

– Забезпечити подання на розгляд Кабінету Міністрів України проектів планів щодо реалізації Стратегії інформаційної реінтеграції АР Крим та м. Севастополя та Стратегії інформаційної реінтеграції Донецької та Луганської областей.

(доручення від 6 грудня 2019 року)

– Прискорити подання на розгляд Кабінету Міністрів України проектів планів щодо реалізації Стратегії інформаційної реінтеграції АР Крим та м. Севастополя та Стратегії інформаційної реінтеграції Донецької та Луганської областей.

(доручення від 12 лютого 2020 року)

Міністерство у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб, Міністерство юстиції, Міністерство закордонних справ, Міністерство освіти і науки, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство культури та інформаційної політики, Міністерство оборони:

– Забезпечити здійснення постійного моніторингу дотримання Російською Федерацією норм міжнародного гуманітарного права на ТОТ, зокрема, щодо об'єктів культурної спадщини, забезпечення прав етнічних і релігійних спільнот, у тому числі права на рідну мову та національну ідентичність, якості освіти, доступності та якості медичних послуг.

(доручення від 6 грудня 2019 року)

Міністерство у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій та внутрішньо пе-

реміщених осіб, Міністерство енергетики та захисту довкілля, Міністерство інфраструктури, Міністерство внутрішніх справ:

– Відповідно до компетенції забезпечити здійснення постійного моніторингу екологічної ситуації на тимчасово окупованих територіях України, дотримання правового режиму на тимчасово окупованій території АР Крим та м. Севастополя під час здійснення на зазначеній території економічної діяльності юридичними та фізичними особами.

(доручення від 6 грудня 2019 року)

Крім того, всі визначені в дорученні центральні органи виконавчої влади за результатами моніторингу зобов'язані щоквартально надавати Міністерству у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб інформаційно-аналітичний звіт для узагальнення.

Додатково дорученням від 12 лютого 2020 року експрем'єр-міністр О. Гончарук зобов'язав:

Міністерство юстиції, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, Міністерство фінансів:

– Разом з іншими заінтересованими органами та за участі Фонду державного майна провести облік майна, що залишилося на тимчасово окупованих територі-

У результаті виявляється, що з 2018 року з усіх передбачених законодавством завдань, а саме: здійснення моніторингу, розробки та затвердження планів заходів до двох Стратегій інформаційної реінтеграції, створення Національного центру документування фактів порушень прав і свобод людини на тимчасово окупованих територіях України, організації ведення обліку втраченого майна, визначення обсягів збитків тощо, жодне не було виконано.

ях України, визначити обсяг завданих збитків, зокрема, цілісних майнових комплексів та упущеної вигоди у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації і тимчасовою окупацією частини території України, та з метою подальшого ініціювання відповідних позовів проти Російської Федерації.

– Про результати поінформувати Кабінет Міністрів і Міністерство у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб.

Міністерство у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб (з березня 2020 року – Мінреінтеграції):

– Розробити та внести в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів проект нормативно-правового акта щодо утворення при Міністерстві у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб Національного центру документування фактів порушень прав і свобод людини на тимчасово окупованих територіях України.

– Опрацювати питання щодо створення при Міністерстві у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб Фонду з реінтеграції в Україну тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя.

У результаті виявляється, що з 2018 року з усіх передбачених законодавством завдань, а саме: здійснення моніторингу, розробки та затвердження планів заходів до двох Стратегій інформаційної реінтеграції, створення Національного центру документування фактів порушень прав і свобод людини на тимчасово окупованих територіях України, організації ведення обліку втраченого майна, визначення обсягів збитків тощо, жодне не було виконано.

Окремо варто зупинитися на ідеї створення Фонду реінтеграції «Крим», бо наразі вона залишається не надто добре висвітленою.

Далі буде...

ПОШКОДЖЕННЯ КОМПЛЕКСУ НЕКРОПОЛЯ ХЕРСОНЕСА ТАВРІЙСЬКОГО ТА МОНАСТІРЯ БОГОМАТЕРІ ВЛАХЕРНСЬКОЇ: АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

НА ЧАСІ

Станом на сьогодні на території міста Севастополя, у зв'язку з нехтуванням окупаційною владою своїми обов'язками щодо охорони культурної спадщини, відбувається суттєве пошкодження археологічної пам'ятки «Комплекс некрополя Херсонеса Таврійського і монастиря Богоматері Влахернської». Даний об'єкт є пам'яткою культурної спадщини України національного значення. Окрім того, він є частиною території буферної зони пам'ятки «Херсонес Таврійський», що входить до Списку всесвітньої спадщини UNESCO.

Микола КІККАС,
експерт Регіонального центру прав людини

Відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини», буферна зона забезпечує охорону цілісності та автентичності визначної універсальної цінності цього об'єкта, а в її межах встановлюється відповідний режим використання.

Після початку окупації м. Севастополя відбувається хаотична та безконтрольна забудова багатоквартирними будинками території некрополя та території навколо храму Богоматері Влахернської. На сьогодні цілісне сприйняття античного храмового комплексу та історичного ландшафту зруйноване чотиритиповими будинками, спорудженими в районі вулиць Ульянова, Шостака, Єрошенка. Вони, по суті, змінюють історичний ландшафт пам'ятки – розривають простір між комплексом некрополя з храмом Богоматері Влахернської та Володимирським собором Херсонеса, який раніше був єдиним.

АНАЛІЗ З ТОЧКИ ЗОРУ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Крим є невід'ємною частиною території України, а його окупація Російською Федерацією згідно з міжнародним гуманітарним правом (надалі – МГП) кваліфікується як міжнародний збройний конфлікт. З огляду на це доцільно аналізувати процес по-

Храм Богородиці Влахернської в Карантинній балці.

шкодження та знищення культурної спадщини і з позицій міжнародного права, і з точки зору українського законодавства.

Відповідно до ст. 43 Гаазького положення 1907 року про закони і звичаї війни на суходолі, РФ як держава-окупант має дотримуватись законів, що діяли в Криму до початку окупації за винятком, коли це абсолютно неможливо. Цей обов'язок стосується, зокрема, й законодавства про охорону культурної спадщини.

Відповідно до ст. 56 цього ж Гаазького положення 1907 року, забороняється знищення чи навмисне пошкодження історичних пам'яток, витворів мистецтва та науки на окупованій території.

Відповідно до пункту 1 ст. 5 Гаазької конвенції 1954 року про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту, держава-окупант має у міру сил підтримувати намагання компетентних національних органів окупованої території забезпечити охорону і збереження її культурних цінностей.

Таким чином, Росія має повністю дотримуватись правового режиму охорони пам'ятки «Комплекс некрополя Херсонеса Таврійського та монастиря Богородиці Влахернської», встановленого владою України, зокрема, щодо: отримання дозволів на будівництво в межах зон охорони пам'ятки, збереження автентичності пам'ятки, її властивостей.

Так, наприклад, проведенню будівельних робіт поряд із некрополем і монастирем має передувати інформування Комітету всесвітньої спадщини UNESCO відповідно до ст. 37-2 Закону України «Про охорону культур-

ної спадщини». Це пов'язано з тим, що некрополь і монастир, будучи самі по собі пам'яткою національного значення України, до того ж ще й розташовуються у буферній зоні пам'ятки всесвітньої спадщини UNESCO «Херсонес Таврійський».

Проте загальна політика РФ щодо витіснення з Криму українського законодавства російським, що провадиться з початку окупації, не містить винятків стосовно культурної спадщини. З огляду на це влада РФ нехтує зазначеними вище нормами українського законодавства та міжнародного права щодо захисту культурної спадщини в Криму.

Дана обставина в сукупності з хаотичною та безконтрольною забудовою, що вже завдає шкоди пам'ятці, надалі може призвести до її серйозного понівечення або повного знищення.

ЧИ Є ПОШКОДЖЕННЯ ПАМ'ЯТКИ ЗЛОЧИНОМ ЗА МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ?

Нормою міжнародного кримінального права, що охороняє об'єкти культурної спадщини, є пп. ix) п. б) ч. 1 ст. 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Відповідно до цієї норми злочином є навмисне завдання ударів по будівлях, призначених для цілей релігії, освіти, мистецтва, науки або благодійності, історичних пам'яток, госпіталях і місцях зосередження хворих і поранених за умови, що вони не є військовими цілями.

В оригінальному тексті Римського статуту термін «навмисне завдання ударів» вживається як «intentionally directing attacks».

Якщо буквально тлумачити ці формулювання, може здатись, що завдання ударів по відповідних об'єктах може мати місце лише під час активних бойових дій. Звідси виникає цілком слушне запитання: чи може пошкодження пам'ятки в результаті міської забудови кваліфікуватись як навмисне завдання ударів по об'єкту історичної спадщини.

Міжнародний кримінальний суд (надалі – МКС) у своїй практиці визначив, що під категорію «intentionally directing attacks» можуть потрапляти акти знищення пам'яток, що вчиняються як під час активних бойових дій, так і поза їх межами.

Також Римський статут і практика МКС жодним чином не виключають з відповідного складу злочину руйнування пам'яток, пов'язані з забудовою на окупованій території.

При цьому діяння, що спричиняють пошкодження пам'ятки, є пов'язаними зі збройним конфліктом (окупацією Криму). Так, унаслідок окупації Криму на його територію було de facto поширено владу РФ, і дозволи на будівництво багатоквартирних будинків у зонах історичних пам'яток надаються російськими окупаційними органами на підставі законодавства РФ. Тобто дії окупаційних органів влади створюють передумови для пошкодження культурної спадщини внаслідок її забудови. Такі дії потенційно можуть становити склад злочину за Римським статутом.

Водночас для остаточної кваліфікації пошкодження некрополя та монастиря як міжнародного злочину замало фактичних даних. Так, наразі невідомо такі істотні обстави-

Загальна політика РФ щодо витіснення з Криму українського законодавства російським, що провадиться з початку окупації, не містить винятків стосовно культурної спадщини. З огляду на це влада РФ нехтує зазначеними вище нормами українського законодавства та міжнародного права щодо захисту культурної спадщини в Криму. Дана обставина в сукупності з хаотичною та безконтрольною забудовою, що вже завдає шкоди пам'ятці, надалі може призвести до її серйозного понівечення або повного знищення.

ни: наскільки суттєвим є пошкодження пам'ятки, спричинені забудовою, що розпочалась після початку окупації; чи несе забудова загрозу пошкодження пам'ятки «Херсонес Таврійський»; хто надає дозволи на забудову відповідних земельних ділянок тощо.

Важливо також пам'ятати, що навіть відсутність складу злочину на даний час не усуває ймовірності його скоєння в майбутньому. Так, з огляду на нехтування владою РФ нормами МГП та тенденцію продовження забудови не можна виключати ще суттєвішого пошкодження пам'ятки в майбутньому.

ВИСНОВКИ

– Російська Федерація злісно нехтує нормами міжнародного гуманітарного права, що захищають культурні пам'ятки під час збройного конфлікту, а також нормами українського законодавства, які мають діяти щодо культурної спадщини на території Криму.

– Археологічна пам'ятка «Комплекс некрополя Херсонеса Таврійського і монастиря Богоматері Влахернської» піддається безконтрольній та хаотичній забудові. Це створює ризик як, власне, для самої пам'ятки, так і для об'єкта Всесвітньої спадщини UNESCO «Херсонес Таврійський».

– Пошкодження або знищення пам'ятки «Комплекс некрополя Херсонеса Таврійського і монастиря Богоматері Влахернської» може містити склад злочину за Римським статутом. Для здійснення відповідної кваліфікації необхідним є детальний аналіз пошкоджень, що вже завдані забудовою, а також моніторинг стану пам'ятки в майбутньому.

«ЗОЛОТЕ КІЛЬЦЕ БОСПОРСЬКОГО ЦАРСТВА»: ІСТОРІЯ НА СЛУЖБІ ПРОПАГАНДИ

ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Восени 2018 р. на території РФ та окупованого півострова з пропагандистською метою було запущено туристичний маршрут «Золоте кільце Боспорського царства». Ідею його створення було оприлюднено з ініціативи Краснодарського краю під час підготовки та проведення на Кубані міжнародного фестивалю «Антична спадщина Росії». Ініціаторами розробки виступили Міністерство курортів, туризму та олімпійської спадщини Краснодарського краю та Краснодарське регіональне відділення Російського географічного товариства (РГТ).

Віталій СОЛОНЧАК

Ше навесні 2018 р. для ознайомлення з проектом так зване «Міністерство курортів і туризму Республіки Крим» провело інформаційний тур для туроператорів, який містив екскурсії об'єктами показу. Станом на початок 2019 р. було розпочато реалізацію проекту в рамках досягнутих у 2018 р. домовленостей губернатора Краснодарського краю Веніаміна Кондратьєва з «главою Республіки Крим» Сергієм Аксьоновим і на підставі «угоди про співпрацю», підписаної керівниками профільних туристичних відомств Краснодарського краю, Ростовської області та окупованого Криму, а також РГТ.

До турів тривалістю від двох днів до тижня було включено відвідування близько 30 пам'яток античності та сучасних об'єктів, пов'язаних з історією Боспору. Зокрема, в Криму туристів ознайомлюють із такими об'єктами: Севастополь – Херсонес Таврійський, мис Фіолент, Свято-Георгіївський чоловічий монастир; Керч – Царський і Мелек-Чесменський кургани, «Золота скарбниця», Лапідарій, античні городища Пантікапей, Німфей, Тірітака, Мірмекій та ін.; Феодосія – музей старовини, музей грошей, музей підводної археології; Ялта – археологічний комплекс «Фортеця Харакс»; Чорноморське – музей-заповідник «Калос-Лімен»;

Географія проекту «Золоте кільце Боспорського царства»

Учасники підписання «декларації про створення асоціації міст античної спадщини Північного Причорномор'я». Керч, 6 лютого 2020 р.

Євпаторія – музей старовини північно-західного Криму «Кара-Тобе», краєзнавчий музей; Сімферополь – фортеця «Неаполь Скіфський», Центральний музей Тавриди.

У лютому 2019 р. проект «Золоте кільце Боспорського царства» отримав всеросійський статус. Тоді ж «глава Республіки Крим» Сергій Аксьонов та «губернатор Севастополя» Дмитро Овсянніков у рамках участі кримської «делегатії» в Російському інвестиційному форумі в Сочі підписали «угоду про співпрацю в галузі туризму» між Федеральною агенцією з туризму, РГТ, адміністрацією Краснодарського краю та урядом Ростовської області. «Угода» передбачала створення умов для встановлення й розширення зв'язків між організаціями туристичної сфери, ефективне та взаємовигідне використання історико-культурного і туристично-рекреаційного потенціалу зазначених регіонів та організацію єдиної мережі туристичних маршрутів, зокрема, в рамках міжрегіонального туристичного проекту «Золоте кільце Боспорського царства».

Перший інформаційний тижневий тур «Золотим кільцем Боспорського царства» стартував 24 березня 2019 р. з Краснодару і зібрав 30 туристів, менеджерів компаній, що займаються продажами турів, та представників ЗМІ. Загалом у 2019 р. маршрут

відвідали понад 1,7 млн осіб. На той час проект налічував 30 об'єктів культурно-історичної спадщини, музейних комплексів, археологічних майданчиків та сучасних туристичних атракцій античної тематики на території 10 міст півдня Росії та окупованого Кримського півострова.

Наразі маршрут пролягає Краснодарським краєм і Ростовською областю РФ та окупованими РФ АР Крим і м. Севастополем, охоплюючи 12 міст і селищ, на території яких за античних часів були розташовані міста давньої держави.

До маршруту входять такі історичні об'єкти:

Ростовська область – Танаїс (Азов);

Краснодарський край – Торік (Геленджик), Бата (Новоросійськ), Амтсалида (Сочі), Горгіттія (Анапа), Термонасса (Тамань), Фанагорія;

АР Крим – Пантікапей (Керч), Феодосія, Неаполь Скіфський (Сімферополь), Керкінітида (Євпаторія);

Севастополь – Херсонес Таврійський.

Наприкінці березня 2019 р. було оприлюднено плани щодо включення печерного міста Мангуп-Кале до маршруту «Золотого кільця Боспорського царства».

6 лютого 2020 р. у Керчі в рамках «установчих зборів» під керівництвом «заступника голови Ради мі-

ністрів Республіки Крим – постійного представника Республіки Крим при президенті РФ Георгія Мурадова представники міст і регіонів, на території яких розташовані об'єкти «Золотого кільця Боспорського царства», – Новоросійська, Таганрога, Анапи, Таманського сільського поселення Темрюцького району Краснодарського краю та М'ясниковського району Ростовської області РФ, а також окупованих Керчі, Феодосії, Євпаторії та Сімферополя підписали «декларацію» про створення «асоціації міст античної спадщини Північного Причорномор'я». Планувалося, що до неї долучаться Геленджик (РФ) та окуповані Судак і Севастополь. Наступним кроком було оголошено формування міжнародної асоціації, серед кандидатів на членство в якій було названо Вірменію, Болгарію, Грецію, Ізраїль, Йорданію, Італію, Ліван, Сербію, Сирію, Туніс, Туреччину, а також окуповану Абхазію. При цьому Георгій Мурадов заявив, що головною метою ініціативи є збереження античної спадщини на «російській території», до якої він зарахував і окупований Крим, а запланована «міжнародна асоціація» допоможе «розвивати міжнародні зв'язки Криму», але не матиме «політичного характеру».

У червні 2020 р. проект «Золоте кільце Боспорського царства» за сприяння Міністерства природних ресурсів та екології РФ запустив новий екскурсійний екологічний маршрут «Природа давнього Боспору», що передбачає 3-5-6-денні тури з відвідуванням музейних комплексів та археологічних розкопок, вивченням античного виноробства та екскурсіями природними пам'ятками. Зокрема, до локацій туру увійшли три кримські заповідники – Ялтинський гірсько-лісовий, Казантипський та Опуцький.

Авторами та координаторами проекту є: Христофор Константи́ніді – член комісії з розвитку туризму РГТ, член Експертної ради з туризму Ради Федерації Федеральних Зборів РФ, почесний професор Саратовського державного університету, завідувач кафедри менеджменту та маркетингу Фінансового університету при уряді РФ, та Іван Чайка – голова Краснодарського регіонального відділення РГТ, член комісії товариства з розвитку туризму та Краснодарського крайового центру ЮНЕСКО.

Організаторами проекту є Федеральна агенція з туризму, Російське географічне товариство, Міністерство курортів, туризму

Перший інформаційний тижневий тур «Золотим кільцем Боспорського царства» стартував 24 березня 2019 р. з Краснодару і зібрав 30 туристів, менеджерів компаній, що займаються продажами турів, та представників ЗМІ. Загалом у 2019 р. маршрут відвідали понад 1,7 млн осіб. На той час проект налічував 30 об'єктів культурно-історичної спадщини, музейних комплексів, археологічних майданчиків та сучасних туристичних атракцій античної тематики на території 10 міст півдня Росії та окупованого Кримського півострова.

та олімпійської спадщини Краснодарського краю, «міністерство курортів і туризму республіки Крим», «головне управління культури міста Севастополя» та Міністерство економічного розвитку Ростовської області.

Станом на кінець літа 2020 р. «амбасадорами Боспорського царства» є кіноактор і режисер Стивен Сігал, абсолютні чемпіони світу з боксу Рой Джонс-молодший і Костянтин Цзю, «член Ради Федерації Федеральних Зборів РФ від Республіки Крим» Ольга Ковітіді, Надзвичайний і Повноважний посол Гренади у РФ Олег Філер, ректор Північноосетинського державного університету Алан Огоев, декан факультету міжнародного туризму Фінансового університету при уряді РФ Костянтин Поздняков, льотчик-космонавт Антон Шкаплев, генеральний директор Srocus Media Андрій Бургарт, шеф-кореспондент грецьких і кіпрських ЗМІ Афанасій Авгерінос, заслужена артистка Росії Нонна Гришаєва, народні артисти РФ Едгард і Аскольд Запашні, ведучі Дмитро Дібров, Ірина Пудова, Юлія Макарова та Володимир Березін.

28 листопада 2019 р. у Москві під час церемонії нагородження National Geographic Traveler Awards 2019 маршрут «Золоте кільце Боспорського царства» здобув нагороду в спеціальній номінації «За внесок у розвиток культурно-пізнавального туризму в Росії та на міжнародному рівні», яку отримували Христофор Константи́ніді, причетний до подій російської окупації Криму депутат Державної Думи РФ від Ростовської області Віктор Водолацький, міністр курортів, туризму та олімпійської спадщини Краснодарського краю Світлана Балаєва та «директор департаменту економічного розвитку Севастополя» Денис Профатилів.

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС КРИМУ. НЕЗАЛЕЖНІСТЬ (1980–2000 РР.)

МОВОЮ АРХІВІВ

Закінчення

13 березня 1998 р. у Бахчисарайському районі було зареєстровано громадську організацію «Український дім», яка фактично стала об'єднанням українців Бахчисарая і регіону; її основною метою було згуртування громадян задля захисту своїх законних соціальних, культурних і економічних прав. 25 липня було створено координаційну раду українських організацій Керчі «Український дім», до якої увійшли повноважні представники міських відділень НРУ, «Просвіти», Конгресу українських націоналістів та «Просвітянської громади».

Сергій КОНАШЕВИЧ

Основною метою «Українського дому» стала координація і захист українських громадських та політичних організацій Керчі, згуртування українців, які сприяли утвердженню державної незалежності України та розбудові української національної демократичної держави. 11 вересня державну реєстрацію отримало Ялтинське міське товариство «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка, яке виникло на базі Товариства української мови ім. Амвросія Метлинського, заснованого ще наприкінці 1980-х рр. з ініціативи Олексія Нирка та Остапа Кіндрачука.

У червні 1999 р. в Сімферополі, згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 11.08.1995 р., розпочав свою роботу Всеукраїнський інформаційно-культурний центр. У листопаді в Керчі на громадських засадах зусиллями міського осередку ВУТ «Просвіта» та української громадської бібліотеки було створено національно-культурний центр «Українська хата»; при міській раді заснували дорадчу раду українців. Того ж року ГО «Український дім» у Бахчисарайі було засновано громадсько-політичну газету «Думка».

У січні 2000 р. просвітня Керчі посприяли зняттю у вестибюлі міської ради барельєфа Леніна; 10 вересня на фронті будівлі

Святкування Дня незалежності України в Херсонесі, м. Севастополь, 2000 р.

Російські «казаци» з пістолетами у Севастополі (фото Миколи Владзімірського).

Напад на українських моряків, 5 липня 2008 р. (фото Леус-інформ).

з ініціативи міської організації ВУТ «Просвіта» замість радянської символіки було встановлено державний герб України.

3 лютого 2001 р. в Сімферополі представники понад 20 політичних партій та громадських організацій ухвалили рішення про створення громадсько-політичного об'єднання національно-демократичних сил «Кримська Правиця». Зокрема, декларацію підписали представники республіканських відділень Українського народного руху, Української республіканської партії, УНП «Собор», ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка, Конгресу української інтелігенції, Організації українських націоналістів та ін.

1 вересня 2001 року в Бахчисарайі на базі ЗОШ № 4 за сприяння та активної позиції активістів ГО «Український дім» було відкрито 1-11 класи з українською мовою навчання для близько 200 учнів. Громада в умовах спротиву проросійських організацій та саботажу керівництва районної адміністрації домогалася надання приміщення під повноцінну школу з викладанням українською мовою.

Того ж року один із дописувачів «Кримської світлиці» зазначав: «У Криму існують декілька регіональних осередків національ-

ної міста, повідомила про намір сформувати власні загони самооборони для захисту своїх домівок, своїх рідних і своєї країни через неспроможність України захистити своїх цивільних і військових громадян у місті від російських шовіністів. Подібне рішення було викликано інцидентом, який стався напередодні, 5 липня. Того дня близько сотні активістів «Російського блоку», «Російської громади Севастополя» та інших проросійських організацій спровокували бійку з моряками ВМС України, які встановлювали на стіні Графської пристані меморіальну бронзову дошку на честь 90-річчя підняття українських прапорів на кораблях Чорноморського флоту. Правоохоронці лише спостерігали за подіями. Морські офіцери були змушені наказати підлеглим залишити Графську пристань. У результаті нападники зірвали дошку і втопили її у Севастопольській бухті, після чого кілька осіб кувалдами і металевими балками розбили мармурову основу дошки на стіні, а потім зірвали з колони пристані банер «Вітаємо з 16-тою річницею ВМС України!». Кілька військовослужбовців, зокрема заступник командувача ВМС України, зазнали травм. Міліція порушила кримінальну справу і навіть затримала двох нападників, але згодом їх відпустила, пославшись на те, що інкримінована їм стаття Кримінального кодексу України є неважкою і не передбачає суворого покарання.

Раніше, за два тижні до інциденту, громадський комітет «Український Севастополь» звертався до керівників держави з вимогою припинити діяльність у Криму іноземних парамілітарних структур, наводячи фотографії озброєних пістолетами російських «казаків» у Севастополі, проте жодної реакції центральної влади на звернення севастопольців не було. В Українській громаді Севастополя закликали Президента, Прем'єр-міністра і Голову Верховної Ради України розглянути ситуацію, що склалася у місті, і винести це питання на засідання РНБО. Було висунуто такі вимоги: розпустити Севастопольську міську раду, заборонити діяльність антиукраїнських організацій і партій у регіоні, покарати організаторів та учасників акту вандалізму у Севастополі і притягнути до відповідальності за бездіяльність керівників севастопольської міліції і прокуратури. У громаді заявили, що правоохоронці не бажають наводити лад у місті: севастопольські ет-

Раніше, за два тижні до інциденту, громадський комітет «Український Севастополь» звертався до керівників держави з вимогою припинити діяльність у Криму іноземних парамілітарних структур, наводячи фотографії озброєних пістолетами російських «казаків» у Севастополі, проте жодної реакції центральної влади на звернення севастопольців не було. В Українській громаді Севастополя закликали Президента, Прем'єр-міністра і Голову Верховної Ради України розглянути ситуацію, що склалася у місті, і винести це питання на засідання РНБО.

нічні українці дедалі частіше зазнають принижень і залякувань, позбавлені законного захисту держави. Членам українських організацій часто погрожували фізичною розправою, тероризували їх телефонними дзвінками, обмальовували житлові будинки, знущалися з них в інтернеті і привселюдно принижували за спілкування українською мовою. Також зазначалося, що толерантність, виваженість і терпіння проукраїнських сил були сприйняті у проросійському таборі як «слабкість і боягузтво». За цих умов, якщо «українська влада не вдасться до рішучих заходів, не покарає провокаторів і не стане на захист відданих українській справі мешканців міста, то Українська громада Севастополя змушена буде формувати власні структури із захисту своїх домівок, своїх рідних і своєї країни. На додачу в громаді пообіцяли, що якщо до Дня незалежності України не буде знайдено й урочисто встановлено сплюндровану пам'ятну дошку, то до свята українці «помстяться» російським шовіністам поваленням незаконно встановленого у місті пам'ятника імператриці Катерині II.

Буквально весь період українського суверенітету над Кримом українці півострова на тлі цілковито проваленої української гуманітарної та інформаційної політики зазнавали шовіністичних нападів на свою мову, історію та культуру і були покинуті сам на сам зі своїми проблемами, не маючи практично жодної підтримки ані від державної влади, ані від регіональної, котра потурала проросійським сепаратистам і перешкоджала реалізації прав української «меншини в меншині». Не в останню чергу цей чинник визначив долю Криму під час його окупації Росією у 2014 році.

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС КРИМУ. РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ ТА РОСІЙСЬКА ОКУПАЦІЯ

СПРОТИВ

Проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. та 54% голосів виборців АР Крим і 57% – Севастополя під час відповідного загальнонаціонального референдуму 1 грудня 1991 р. стали неабияким стимулом для діяльності українських національно-культурних організацій Кримського півострова, що проголошували його фактичну приналежність до України. Проте вони наражалися на реакцію місцевих політичних і громадських сил, які агітували за вихід Криму зі складу України та його приєднання до Російської Федерації, навіть силовими методами.

Сергій КОНАШЕВИЧ

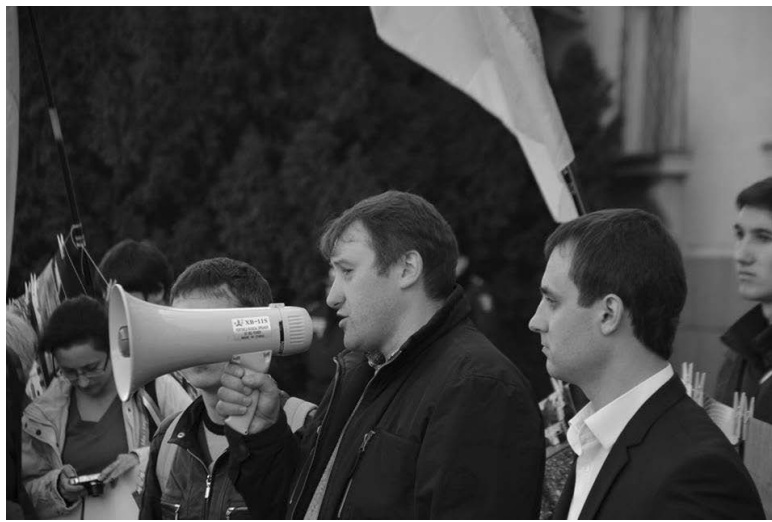
Нечисленне свідоме українство регіону було розпорошене по багатьох організаціях, які нерідко не мали порозуміння і не могли власними силами ефективно протидіяти пропагандистській машині проросійських сил. Критичним для представників кримського українства став період подій Революції гідності восени 2013 – взимку 2014 рр.

22 листопада 2013 р. після оприлюднення заяви президії Верховної Ради АР Крим (ВР АРК) про підтримку рішення уряду Миколи Азарова щодо призупинення підготовки до підписання Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом у Сімферополі відбулися перші вуличні зібрання як прихильників, так і супротивників євроінтеграції держави. Наступного дня в Севастополі після мітингу-реквієму та панаміди за померлими під час Голодомору 1932-1933 рр. активісти української громади вперше спільно обговорили питання про підтримку київського Євромайдану й ухвалили рішення провести 24 листопада свій перший мітинг на його підтримку.

24 листопада в Сімферополі під час першої великої акції прихильників євроінтеграції під назвою «Я обираю ЄС» було оголошено про створення громадського руху «Євромайдан-Крим». На противагу цим заходам відбувся провладний мітинг під назвою «За стабільність і процвітання».

Перша акція руху «Євромайдан-Крим», м. Сімферополь, 24.11.2013 р.

Перша акція руху «Євромайдан-Крим», м. Сімферополь, 24.11.2013 р.

Акція руху «Євромайдан-Крим» під стінами Ради міністрів Криму, м. Сімферополь, 27.11.2013 р.

Того ж дня в Севастополі прихильники євроінтеграційного курсу України висловили свою солідарність з учасниками Євромайдану. В місті міліціанти та бійці спецпідрозділів живим щитом відокремлювали ідейних проросійських маргіналів від громадян, які прийшли заявити про свою позицію незгоди з діями уряду України, що відступив від проголошеного курсу на євроінтеграцію і розвернув вектор зовнішньої політики держави на 180 градусів.

27 листопада ВР АРК у заяві «Про політичну ситуацію» висловила підтримку дій уряду України, засудила дії опозиції, закликала до зміцнення зв'язків

із регіонами РФ та інших країн, а також звернулася до кримчан із проханням зберігати Крим як територію стабільності та міжнародної згоди. Того ж дня учасники кримського Євромайдану передали до Почесного консульства Литви в Криму послання кримчан із закликом підписати у Вільнюсі Угоду про асоціацію. Також активісти передали символічного листа з подякою президенту Литовської Республіки Далі Грібаускайте за її підтримку курсу українського народу до Європейського Союзу.

У Севастополі відбулася прес-конференція лідерів громадських і політичних організацій, на якій вони висловили

підтримку євроінтеграційного прагнення українського народу та анонсували проведення мітингу наступного дня на площі Нахімова.

28 листопада у Сімферополі перед Вільнюським самітом відбувся мітинг руху «Євромайдан-Крим». У центрі Севастополя, попри заборону Окружного адміністративного суду напередодні, відбувся мітинг на підтримку євроінтеграції України. На акції, участь у якій узяли кілька десятків людей, лунали заклики до української влади не позбавляти країну європейського майбутнього і не регресувати до тоталітарного режиму. Єдиним депутатом СМДА, який підтримав місцевий Євромайдан, став Василь Зеленчук – учасник Євромайдану в Києві. Тим часом голова СМДА Володимир Яцуба заявляв у ЗМІ, що в Севастополі немає прибічників інтеграції до ЄС.

1 грудня перед Радою міністрів АРК за участі правозахисників розпочався мітинг руху «Євромайдан-Крим» проти розгону студентів у Києві; акція перейшла під будівлю Головного управління МВС України в АРК. Того ж дня в Ялті розпочалися переслідування співробітників Кримського гуманітарного університету (КГУ), які брали участь в акціях на підтримку євроінтеграції України. У Севастополі в офісі партії «Удар» відбулася нарада за участі партійних структур («Удар», «Солідарність», «Батьківщина», «Свобода»), на якій обговорювалося питання про створення більш чіткої і жорсткої структури взаємодії між проукраїнськими, партійними та громадськими організаціями міста, а також максимальне залучення насамперед службовців, а згодом і військовослужбовців та членів їхніх родин до Євромайдану в Севастополі. Наступним на нараді розглядалося питання підготовки та проведення автопробігу «Автомайдан-Севастополь» як протесту проти насильства, скоєного в Києві. Особливу увагу було сковано на штаб тилу ВМСУ, студентів СВМІ ім. П. С. Нахімова та СевНТУ. Проте буквально за добу керівництво тилу провело інструктаж, на якому було сказано, щоб жоден службовець і військовослужбовець не з'являвся на подібних заходах під загрозою звільнення. Такий же інструктаж зі службовцями, військовослужбовцями та студентами було проведено в СВМІ ім. П. С. Нахімова.

2 грудня на позачерговому пленарному засіданні ВР АРК

Нечисленне свідоме українство регіону було розпорошене по багатьох організаціях, які нерідко не мали порозуміння і не могли власними силами ефективно протидіяти пропагандистській машині проросійських сил. Критичним для представників кримського українства став період подій Революції Гідності Восени 2013 – Взимку 2014 рр.

прийняла звернення до Президента України з закликом застосувати всі можливі заходи для відновлення громадського порядку аж до введення надзвичайного стану. В Сімферополі зібрався провладний мітинг «Кримчани – за мир та стабільність в Україні». У Севастополі на площі Нахімова близько сотні активістів зібралися на підтримку Євромайдану в Києві.

В ніч на 3 грудня невідомі зловмисники в Євпаторії підпалили дерев'яний Хрестовоздвиженський храм УПЦ КП. Вдень у Сімферополі відбулося засідання президії ВР АРК, на якому обговорювалася політична ситуація в країні; під час заходу перший віце-спікер ВР АРК Сергій Донич обізвав євромайданівців «непотребом», а депутат фракції Партії регіонів Володимир Кличников заявив про необхідність відстежування «ініціаторів націоналістичного спрямування», які «жодного слова російською не знають», і запропонував парламенту звернутися до Міністерства юстиції АРК щодо розгляду питання про заборону діяльності ВО «Свобода» на території півострова.

4 грудня в Сімферополі відбулася акція активістів Майдану «Йолка для Януковича»; тоді ж було створено координаційну раду кримського Майдану. В Севастополі було проведено автопробіг, у якому вперше взяв участь фан-клуб ПФК «Севастополь». Усі номери автомобілів, які брали участь у заході, зафіксували працівники ДАІ; з грудня 2013 р. до лютого 2014 р. практично всі ці машини були пошкоджені або спалені. Згодом стало відомо, що всі команди на залякування активістів виходили від керівництва СМДА.

6 грудня учасники кримського Майдану створили Штаб національного спротиву.

Далі буде...

ВІДНОСИНИ ДЕНІКІНСЬКОГО РЕЖИМУ З КРИМСЬКИМИ ТАТАРАМИ

ЯК ЦЕ БУЛО...

22 червня 1919 р. А. Денікін поширив на Крим запроваджені на окупованих територіях правила, згідно з якими селяни мали сплачувати третину свого врожаю зернових, одну шосту овочів та тютюну¹. Було скасовано монополію на хліб, відроджено вільну торгівлю. Закони, видані кримськими крайовими урядами або впроваджені в життя під час існування радянської влади, було скасовано². Землю закріпили за її дореволюційними власниками³.

Тетяна БИКОВА,
к.і.н., науковий співробітник Інституту історії України НАН України

Крим, як і під час існування Російської імперії, мав увійти до відродженої Таврійської губернії. Вона була відновлена за наказом А. Денікіна 25 червня. Цивільним губернатором Таврійської губернії призначили колишнього члена уряду С. Сулькевича графа В. Татищева, а головною начальствующим – генерал-лейтенанта М. Шиллінга⁴. В руках Шиллінга об'єднувалася військова та цивільна влада в губернії, сам він підпорядковувався лише А. Денікіну. Його помічником у цивільних справах вважався губернатор Таврійської губернії⁵.

26 червня В. Татищев скликав нараду представників земських управ та міського самоврядування⁶. Однак 29 червня Денікін розпустив усі міські думи та земства. Було проголошено, що до встановлення в Росії «загальнонародної влади» буде і-

Генерал Денікін і командування Добровольчої армії

Генерал-лейтенант М. Шиллінг

увати тільки «влада верховного правителя Росії і верховного головнокомандувача Російської армії адмірала Колчака та його представника на Півдні Росії, керівника Добровольчої армії Денікіна»⁷. Щодо органів місцевого самоврядування Денікін зазначив, що незабаром будуть проведені нові вибори. За новою інструкцією передбачалося підвищення вікового цензу виборців до 25 років. Запроваджувався дворічний ценз осілості⁸.

30 липня Денікін видав постанову Особливої наради про діяльність судово-слідчих комі-

сій. У ст. 1 зазначалося, що всі ті, хто брав участь у поширенні радянських органів та захопленні ними державної влади, мають піддаватися арешту та суду⁹. Одразу після ухвалення цієї постанови в Криму почалися арешти більшовиків і тих, хто їм співчував.

Коли більшовики залишили півострів, до керівництва Добровольчої армії звернулися кримські татари з пропозицією створити культурно-національну автономію. У статті, надрукованій 17 серпня в газеті «Міллет», кримські татари висловили такі вимоги: «Ми не є ані більшовиками, ані монархістами, ані кадетами, ані октябристами, а є лише народниками. Ми намагаємося завоювати наші національні права і здійснити наші національні бажання»¹⁰. Однак ці вимоги були проігноровані.

Натомість 3 липня командир розташованого в Криму корпусу Добровольчої армії генерал-лейтенант Добровольський звернувся до татарського населення з відозвою, в якій закликав: «Ви – одвічні мешканці щасливої Таврії, особливо любите і прив'язані до свого дивовижного краю. Ви завжди були прибіч-

никами суворого порядку і правильно розуміли, що запорука вашого процвітання – у вашій вірнопідданості Великій Росії. Я закликаю вас рішуче струсити з себе більшовицькі кайдани й усім серцем воз'єднатися з нами для швидкого відтворення єдиної могутньої Росії. Ловіть застряглих серед вас більшовиків і передавайте їх нам, і ви знову заживете спокійним життям мирної праці, коли ніхто не наслідиться відняти у вас ваше майно і роботу ваших рук»¹¹.

Це був лише початок. 9 серпня (25 липня) Денікін адресував М. Шиллінгу такий наказ: «Наказую: припинити діяльність у повному обсязі незаконної організації, яка називає себе Кримськотатарською національною директорією»¹². Одночасно відроджувалося дореволюційне Таврійське духовне магометанське управління, підпорядковане Таврійському губернатору. Відновлювався в правах колишній Таврійський муфтії С. Кіпчакський, який був призначений на цю посаду ще до революції¹³. Також відроджувалася урядова Вакуфна комісія (на чолі спочатку з М. Тайганським, а потім С. Кримтаєвим), якій забороне-

Коли більшовики залишили півострів, до керівництва Добровольчої армії звернулися кримські татари з пропозицією створити культурно-національну автономію. У статті, надрукованій 17 серпня в газеті «Міллет», кримські татари висловили такі вимоги: «Ми не є ані більшовиками, ані монархістами, ані кадетами, ані октябристами, а є лише народниками. Ми намагаємося завоювати наші національні права і здійснити наші національні бажання». Однак ці вимоги були проігноровані.

на Директорія мала негайно передати всі наявні у неї гроші та майно¹⁴.

Далі буде...

- 1 Борьба за Советскую власть в Крыму. – Сборник документов и материалов. – Т. 2. – Симферополь, 1957. – С. 217.
- 2 Державний архів Автономної Республіки Крим (далі – ДААРК). – Ф.-Р. 2235. – Оп. 1. – Спр. 16. – Арк. 1.
- 3 Загородский Ф.С. Борьба с денкинской и интервенцией в Крыму. – Симферополь, 1940. – С. 99.
- 4 ДААРК. – Ф.-Р. 2235. – Оп. 1. – Спр. 16. – Арк. 1 зв.; Загородский Ф.С. Борьба с денкинской и интервенцией в Крыму. – С. 96.
- 5 Таврический день. – 1919. – 1 июля.
- 6 Загородский Ф.С. Борьба с денкинской и интервенцией в Крыму. – С. 95.
- 7 ДААРК. – Ф.-Р. 2235. – Оп. 1. – Спр. 16. – Арк. 1; Таврический день. – 1919. – 29 (16) июня.
- 8 Зарубин А.Г., Зарубин В.Г. Без победителей. Из истории гражданской войны в Крыму. – Симферополь, 2008. – С. 516.
- 9 Гражданская война на Украине. 1918-1920 гг. – Сборник документов в 3-х томах, 4-х книгах. – Т. 2. – К., 1967. – С. 428.
- 10 ДААРК. – Ф.-Р. 2235. – Оп. 1. – Спр. 62. – Арк. 22.
- 11 Там само. – Ф.-П. 150. – Оп. 1. – Спр. 118. – Арк. 61.
- 12 Бунегин М.Ф. Революция и гражданская война в Крыму (1917-1920 гг.). – Симферополь, 1927. – С. 269.
- 13 ДААРК. – Ф.-Р. 2235. – Оп. 1. – Спр. 16. – Арк. 2 зв.; Загородский Ф.С. Борьба с денкинской и интервенцией в Крыму. – С. 97.
- 14 Бунегин М.Ф. Вказана праця. – С. 269.

НА ШПАЛЬТАХ ГАЗЕТИ «КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ» ДРУКУЮТЬСЯ ІНФОРМАЦІЙНІ ТА АНАЛІТИЧНІ СТАТТІ, РОЗМІЩЕНІ НА САЙТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АГЕНЦІЇ «ГОЛОС КРИМУ» [HTTP://VOICESCRIMEA.COM.UA/](http://VOICESCRIMEA.COM.UA/) – ОФІЦІЙНОГО КРИМСЬКОГО МЕДІА ПАРТНЕРА.

ЦЕЙ НОМЕР ГАЗЕТИ «КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ» ВИДАЄТЬСЯ В РАМКАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ «УКРАЇНО, НЕ ЗАБУВАЙ! КРИМ В ОКУПАЦІЇ!» ЗА ПІДТРИМКИ ФОНДУ РОЗВИТКУ ЗМІ ПОСОЛЬСТВА США В УКРАЇНІ (05 ЧЕРВНЯ 2020 РОКУ – 05 КВІТНЯ 2021 РОКУ).

У НАСТУПНОМУ ЧИСЛІ «КРИМСЬКОЇ СВІТЛИЦІ»

МІЖНАРОДНА ПЛАТФОРМА ДЕОКУПАЦІЇ КРИМУ

Республіки Крим та м. Севастополя. У разі реалізації даного задуму, це може стати історичним моментом не тільки для України, але і для всього світу.

Активність української влади на фронті деокупації та реінтеграції Криму важко назвати задовільною. Але наприкінці 2020 року на порядку денному керівництва держави з'явилося питання, яке має виправити прикрий стан речей, що був зафіксований у Мінських угодах. На міжнародному рівні нарешті має з'явитися платформа, метою якої буде обговорення питань, пов'язаних з деокупацією та реінтеграцією Автономної

ГАЗЕТА «КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ»

Всеукраїнська літературно-художня і публіцистична газета Свідцтво про державну реєстрацію КВ № 23715-13555Р від 06.02.2019 р.

Засновники

Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка
Громадська організація «Кримський центр ділового та культурного співробітництва «Український дім»

Видавець

ТОВ «Видавничий дім «Українська культура»

Юридична адреса

Видавця: 03040, м. Київ, вул. Васильківська, 1

Директор

Євген БУКЕТ

Головний редактор

Андрій ШЕКУН

Дизайн та верстка

В'ячеслав ЮРЧЕНКО

Надруковано:

ФОП Хісамдінов А. Ю.

Редакція не завжди поділяє думки авторів публікацій, відповідальність за достовірність фактів несуть автори. Рукописи не рецензуються і не повертаються. Редакція залишає за собою право скорочувати публікації і виправляти мову. Зміст газети поширюється на умовах ліцензії CC BY 3.0, якщо відсутні інші вказівки.

Передплата на газету

Передплатна ціна на 2021 р.: на 6 місяців – 224,64 грн; на рік – 449,28 грн.

У передплатній ціні враховано вартість доставки до вашої поштової скриньки і вартість оформлення абонементу.

Передплатний індекс

90269

Наклад 1000 прим.
Ціна договірна

